

20. Lyrizovaná próza, jej vývin a miesto v slovenskej literatúre

A)

Snaha o lyrizáciu prózy sa prejavuje čiastočne v našej lit. už v 20. r. v niekt. prozaic. dielach (poviedky, román M. Urbana, 1. román P. Jilemnického - Víťazný pád, tvorba J.C.- Hronského).

Za skutočný nástup LP však považujeme 30. roky nášho stor., vrcholí v prvej polovici 40. rokov (2. sv. voj.).

LP (naturizmus) sa vyvíja ako súčasť slov. medzivojnovnej prózy. Vplývali naň niektorí predstavitelia svetovej lit., a to: severská (škandinávská) lit. - ságy (príbehy situované na samoty ďaleko od civil., uprostred prírody, kde vládnu nepísané zákony, čosi tajomné, rozprávkové, väčšinou smutné alebo ťažko vykúpené šťastie) - (Selma Lagerlöfová - Jeruzalem, Cisár z Portugálie; Knut Hamsun - Požehnanie zeme); francúzska skup. spisovateľov - fr. regionalisti (približovali život a city horalov uprostred prírody - Jean Giono - Spev sveta; Charles F. Ramuz)

B)

Znaky LP: podobné s ľud. slovesnosťou i s romantizmom

Lyrizovaná próza - jazykové prostr. podobné ako v poézii
(metafory, umelec. opis prírody,...)

1. v dielach nie je dôležitý historický čas (nepribližujú spoločenské problémy). Dôležitý je ľudský subjekt, človek, jeho vnútro, city, medziľud. vzťahy, prostredie, v ktorom sa príbeh odohráva. Charakteristický je únik od civilizácie (prostredie horských osád, dedín uprostred prírody), únik od spoloč. problémov a doby, v ktorej tvorili, je svojským protestom proti neludskosti, nehumánosti, zlu.
2. Príroda hrá veľmi dôležitú úlohu, často je jednou z hl. postáv, nielen kulisou. Prír. je zobrazovaná ako mohutná, živá sila, kt. má podstatný vplyv na život a konanie človeka (mýtus - presahuje reálnu)
3. Postavy sú netypické, zvláštne, výnimočné, osobitné, neopakovateľné (spoločný znak s romantizmom)
4. Príroda, život a láska sú povýšené, monumentalizované na najdôležitejšie životné hodnoty.
5. Rozprávkovosť - hl. hrdina je reálny, obyčajný človek, kt. sa v istom veľmi dôležitom okamihu premení na rozprávkovú bytosť. Konflikt dobra a zla. Častokrát sa nevie, kde sa príbeh odohráva. Tajomnosť - v príbehu je ukryté tajomstvo, ktoré nie je na konci vysvetlené, len naznačené.
6. Baladickosť, ktorá často ústi do tragiky (tragic. koniec)

Predstavitelia:

František Švantner

Dobroslav Chrobák

Margita Figuli

Ludo Ondrejov

František Švantner

Malka - kniha krátkých próz nazvaná podľa rovnomennej prózy
Malka - dospievajúca sirota, slúži v rodine krčmára (má jej nahrádzať rodičov). Zalúbi sa do nej valach z blízkeho salaša. Je veľmi hanblivý, no keď sa odhodlá a požiada ju o ruku, ona mu odpovie, že nevie. On stále verí, že mu city opätuje. Raz uvidí na salaši iného muža, ktorého bača prijme do služby (je mu nesympatický). Raz večer vidí valach Malku s tým cudzím mužom v dôvernom rozhovore. Chytí ho žiarlivosť, keď mu M. pošle lístok, že je ešte mladá a nevydá sa. Medzitým žandári hľadajú nejakého zbojníka. Valach im povie, že sa skrýva neďaleko v horách (myslí na toho neznámeho - nevie, že je to Malkin brat). Nakoniec žandári náhodou zastrelia Malku.
- *baladickosť*

Horiaci vrch; Atka; Stretnutie; Piargy - prózy z knihy Malka

Nevesta hôľ - novela

- príbeh lásky a jej spochybnenia, na čo hl. hrd. dopláca
- 2 hl. hrd. (Zuna-mlynárova dcéra, mladý hájnik Libor)
- vyrastajú spolu od detstva. Jej otec je tyran, zlý, necitlivý, nemá žiadny otcovský vzťah, bije ju. Spolu sa hrávajú. On potom odchádza študovať, vzťah prerastá v lásku. Kým je preč, mnohí muži sa snažia získať ju, no nepodarí sa im to. Z pomsty, keď sa hájnik vráti, v krčme ju chlapi ohovoria, že mu nebola verná, že bola ľahkomyselná. On príde za ňou, chce ubezpečenie, že mu bola verná. Ona je veľmi hrdá, neodpovedá mu a odíde. Hájnik ju potom hľadá (zistil, že mu bola verná), no už ju nikdy nenájde.
- *spätosť s prírodou* (odchádza, mizne v prírode; keď boli malí, hrávali sa v prírode)

Život bez konca - rozsiahly spoločensko-psychologický román

Dobroslav Chrobák

- zákl. motívmi jeho tvorby sú príroda, láska, dedina i mesto
- novela Kamarát Jašek
- novela Návrat Ondreja Baláža
- najvýzn. dielo: novela Drak sa vracia - nazval ju rozprávkou
- spoločné s rozprávkou: tajomnosť okolo hl. postáv, motto (a zároveň podnázov):
Hľadanie stratenej cti, lásky a dôvery ľudí.
- hl. postavou je Martin, ktorého ostatní odmietajú medzi seba prijať, pretože nepochádza z ich dediny. Keď bol malý, našiel ho pohodeného hrnčiar a vyučil ho (ostatní boli poľnohospodári). Ľudia mu začali pripisovať všetko zlé, čo sa v dedine prihodilo (sucho, hlad) - začali ho volať drak. Jeho sok v láske Šimon ho nenávidí, kuje proti nemu intrigy. Keď hrnčiar umrie, dedinčania si šepkajú, že ho zabil Martin. On vidí, že ho nechcú - odchádza. Pokúša sa usadiť inde, zrieka sa lásky (Eva, kt. ho milovala, sa vydáva za Šimona), po rokoch sa vracia. Hneď po návrate ho začnú znova obviňovať. Šimon opäť začína žiarliť. M. chce ukázať, že je čestný, pracovitý, chce, aby ho ľudia mali radi. Keď sa rozšíri požiar blízko miesta, kde sa pasie dobytok, využije príležitosť prihlási sa, že zvieratá zachráni. Potom sa

prihlási aj Šimon, pretože chce M. zabiť. Počas akcie však Š. vidí, že Martin je obetavý, nesebecký človek a nič by nedosiahol jeho zavraždením - odchádza. M. trvá dlho, kým dobytok privedie. V dedine sa šíria klebety... - podpália mu dom. M. sa vracia s celým stádom a vtedy ľudia so sklonenými hlavami odchádzajú (hanbia sa, chcú, aby im odpustil)

Ludo Ondrejov

- začínal poéziou, jeho vstup do LP bol logický a plynulý
- do LP zaraďujeme jeho "vrchársku trilógiu" Slnko vyšlo nad hory
 - má tri časti: 1. Zbojnícka mladosť
 - 2. Jerguš Lapin
 - 3. Na zemi sú tvoje hviezdy (už nemá znaky LP)
- 1. a 2. približujú vnútorný svet vrchárskeho chlapca, kt. prežíva svoje detstvo a dospievanie v maličkovej osade v horách (Zbojnický Tanec). Aj napriek chudobe prežíva šťastné detstvo. Neskôr si uvedomuje, že by mal ísť pracovať (pomôcť mame) - odchádza do neznámeho prostredia (mesto). Tam spozná, že ľudia sa hodnotia nie podľa char., ale podľa soc. zaradenia.
- prvky LP má aj kniha Rozprávky z hôr

Margita Figuli

- písala novely, poviedky (krátke psychol. prózy)
- hl. hrd. väčšinou ženy (príbehy lásky): Pokúšenie
Márnivý dúšok
- do LP zaraďujeme jej modernú rozprávku Tri gaštanové kone
- cesta ku šťastiu v tomto diele je menej tŕnistá ako v Drak sa vracia, konflikt dobra a zla je stelesnený v ľuďoch: dobro - Peter a Magdaléna, zlo - Ján Zápotočný

C)

Spoločenský význam: vyznieva ako manifest ľudskosti v období fašizmu

Umelecký význam: vnáša lyrické prvky do prózy, podáva krásne obrazy prírody,...

D)

- Opis** - jaz. prejav, ktorým sa majú jednoducho a výstižne vyjadriť hlavné a podstatné znaky zobrazov. predmetu alebo javu.
- umelecký - vytvára obraz prostredia, v ktorom sa dej odohráva, obraz postáv, kt. sú nositeľmi deja. Dôležitá je úloha autora, opis je podmienený subjektívne. Tiež podlieha dobovým lit. konvenciám a závisí od deja. Využíva kontrasty, expresívne slová, personifikáciu.
 - odborný - vyjadruje podstatné znaky. Dôležitý je objektívny postoj, má byť jasný, presný a výstižný, pôsobí na rozum
 - v bežnom živote - vyjadruje, ako predmet opisu vyzerá, čo sú základné znaky. Použ. sa bežné hovor., ako aj knižné slová

jazykové prostriedky:

- podstatné mená, príd. mená, príslovky spôsobu a miery, slovesá